

Извођење операције решавања кризе на југу Србије изазване деловањем наоружаних албанских екстремиста (терориста)

Нинослав Крстић, генерал-потпуковник у пензији,^{*}
др *Драган Живковић*, пуковник^{**}

Увод

Експлозија међуетничких тензија, нетрпеливости и мржње, сепаратистичке тежње, етнички екстремизми и међуетнички оружани конфликти и сукоби обележили су последњу деценију 20. века на просторима бивше СФР Југославије. Неповољно историјско наслеђе, неспособност и неодговорност претходних југословенских и српских власти у решавању међуетничких односа и албанског сепаратизма на Косову и Метохији (у даљем тексту КиМ) и њихов непромишљен и контрапродуктиван однос према међународној заједници у вези са тим, пресудно су утицали на вишегодишњу изолацију бивше Савезне Републике Југославије (СРЈ)¹ и Републике Србије (РС), које су биле изложене међународним притисцима сваке врсте и тромесечној агресији НАТО-а током 1999. године. Због таквог односа свог државног и политичког руководства према питањима која имају прворазредан национални значај, Србија је изгубила рат и државни суверенитет на КиМ. Војска СРЈ и полиција РС повукле су се са КиМ крајем јуна 1999. а са њима и остали државни органи.

Узроци, обележја и последице кризе

Након повлачења војске и полиције, под притисцима и терором албанских екстремистичких група, КиМ напустило је око 250.000 неалбанских грађана, евидентираних као избегла и расељена лица у Србији и Црној Гори. Све је то погодовало преливању албанског екстремизма са КиМ на подручје општина Прешево, Бујановац и Медвећа.

После оружаног повлачења снага СЦГ са КиМ и са државне границе и граничних прелаза према Републици Албанији и Републици Македонији, средином јуна 1999, дошло је до неконтролисаног уласка

^{*} Потпредседник Координационог тела Савезне владе и Владе Републике Србије.

^{**} Координатор у Координационом телу.

¹ Почетком 2003. године СРЈ променила је име у Србија и Црна Гора (СЦГ), па се у раду, без обзира на период о којем је реч, користи и тај нови назив.

избеглица, терориста, криминалаца и страних држављана, и до уношења оружја, муниције, минскоексплозивних средстава, дроге, возила и друге робе на подручје АП Косова и Метохије, највећим делом из Албаније. Због равнодушности КФОР-а према албанским екстремистима и поштовања преузете обавезе према Војнотехничком споразуму (ВТС) да се у КЗБ не могу налазити војне и полицијске снаге, изузев локалне полиције, дошло је до преношења тероризма са територије АП КиМ на подручје општина Прешево и Бујановац. Таквим развојем догађаја на том простору омогућено је организовано убацивање терориста, наоружања, муниције, минскоексплозивних средстава и терористичке опреме, а потом и образовање и „оглашавање“ бивше „Ослободилачке војске Прешева, Бујановца и Медвеђе“ („ОВПБМ“), њене оружане провокације и напади на припаднике полиције, грађане, возила, објекте и другу имовину, уз поступно запоседање делова КЗБ на територији тих општина.

Насилним запоседањем територије, ограничавањем слободе кретања грађанима и терористичким актима са тешким и најтежим последицама албански наоружани екстремисти су нарушили територијални интегритет и суверенитет СЦГ и РС на деловима општина Прешево и Бујановац, уз озбиљно кршење РСБ УН 1244 и Војнотехничког споразума. У периоду од 21. јуна 1999. до 12. новембра 2000, на подручју општина Прешево, Бујановац и Медвеђа изведена су 294 терористичка напада и упада, у којима је убијено 14 лица (осам полицајаца и шест грађана); повређено је 37 лица (34 полицајца, три грађана и два члана мисије УН) и отето је пет грађана. Већина терористичких напада у Копненој зони безбедности (КЗБ) у том периоду изведена је на подручју општине Бујановац (246), а затим на подручју Прешева (6) и Медвеђе (44). Најчешће су нападани положаји локалне полиције код села Кончуљ (170), Добросин (42), Маровац (21) и Мали Трновац (16). Албански екстремисти су у нападима најчешће користили аутоматско наоружање (134 случаја), митраљез (79), снајпер (47), минобацаче (62), ручне бацаче (18), тромблоне (6) и ручне бомбе (7). У 15 случајева терористи су подметнули 20 противтенковских мина а у 13 случајева 16 осталих минскоексплозивних направа. Најтеже последице по припаднике локалне полиције у КЗБ изазване су експлозијама противтенковских мина. У њима су погинула три полицајца; 12 лица је тешко повређено (седам полицајаца, три цивила и два војника), док је 15 лица задобило лакше повреде (девет полицајаца, три војника и три цивила).²

² У експлозијама мина које су поставили албански терористи:

- 8. јуна 2000, на путу Кончуљ–Добросин, општина Бујановац, тешке телесне повреде задобило је пет припадника полиције;
- 13. октобра 2000, на локалном путу Велики Трновац–Мали Трновац, општина Бујановац, погинула су два припадника полиције, а 11 је задобило тешке и лакше телесне повреде;
- Дана 10. новембра 2000, на локалном путу Мали Трновац–Велики Трновац, погинуо је један припадник полиције.

До ескалације екстремизма на подручју КЗБ дошло је 21. новембра 2000. приликом оружаног напада веће групе албанских терориста на полицијске положаје у околини Добросина, Лучана, Кончуља и Малог Трновца, у општини Бујановац, када су погинула три и рањена четири припадника полиције. У тим нападима, уз употребу тешког наоружања и јаке артиљеријске подршке, албански терористи су ставили под оружану контролу више села у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, а полиција је била принуђена да се повуче са својих положаја на спољну линију Копнене зоне безбедности.

Сузбијање све изразитијег екстремизма у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа било је отежано због ограничења у употреби полиције и војске у КЗБ према ВТС, неповољне конфигурације терена и структуре становништва, неповољне хомогенизације албанског живота и неодговарајуће сарадње државних органа СРЈ и РС са међународном заједницом и међународним безбедносним снагама на Косову и Метохији. Са тако неповољном политичко-безбедносном ситуацијом у региону нове демократске власти РС и СРЈ суочиле су се непосредно после демократских избора крајем 2000. године. Наиме, организовањем „ОВПБМ“, упадима и пребацивањем оружја, минскоексплозивних средстава и војне опреме преко административне линије према КиМ, запоседањем дела територије Републике Србије и оружаном терористичким актима са тешким и најтежим последицама наоружани албански екстремисти угрозили су суверенитет и територијални интегритет Републике Србије и СРЈ, безбедност и људска права грађана и мир у региону. Тако изазвана криза, с тенденцијом да прерасте у оружани сукоб ширих размера с несагледивим последицама, наметнула се као проблем од највишег значаја за Републику Србију и СРЈ, али и за земље у региону, па и за читаву међународну заједницу. Њено решавање представљало је најделикатнији изазов и један од најтежих и најприоритетнијих политичко-безбедоносних задатака нових демократских изабраних власти у Републици Србији и СР Југославији. Околности и услови настанка и развоја кризе били су изразито неповољни. Деловање албанских наоружаних екстремистичких група било је (не случајно) ограничено на простор КЗБ, која је утврђена Кумановским споразумом уз административну линију КиМ и над којом су међународне безбедоносне снаге – КФОР, имале одговарајућу надлежност. У тој зони је било ограничено деловање полиције Србије и забрањено присуство Војске Југославије.

Због неповерења у војне и полицијске формације које су после повлачења са КиМ распоређене непосредно иза КЗБ, КФОР није предузео све неопходне мере да спречи преношење екстремизма са КиМ, односно организовање и деловање наоружаних албанских екстремистичких група на подручју општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, и поред неспорне надлежности и одговорности за стање безбедности у том делу Копнене зоне безбедности. Толерисање и под-

стицање криминалних активности, па и учествовање у њима поједи-наца запослених у државним органима, неповерење грађана и нетрпељивост достигли су екстремно висок ниво и изузетно су погодовали развоју кризе и њеном евентуалном прерастању у оружани сукоб ширих размера. Поједине политичке странке, организације и појединци нудили су своје варијанте решења проблема. Више понуђених варијаната личило је на већ виђене рецепте „енергичног војно-полицијског обрачуна са екстремистима“. Предлагачи таквих варијаната, намерно или случајно, предвиђали су у недавној прошлости катастрофалне последице такве стратегије решавања конфликта на просторима претходне Југославије. Они су превиђали ноторну чињеницу да Срба више нема тамо где се српски проблем решавао оружјем, војском и полицијом. У поплави националистичких ратоборних идеја, неуспех у решавању настале кризе чинио се извеснијим од успеха.

Координационо тело, план и програм решавања кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа

Образовање и хитне мере Координационог тела

Процењујући да решавање кризе изазване деловањем наоружаних албанских екстремистичких група у КЗБ на подручју Пчињског и Јабланичког округа има прворазредни и највиши државни и политички значај, Савезна влада и Влада Републике Србије образовале су Координационо тело за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа. Одлуку³ о образовању координационог тела Савезна влада је донела на 12. седници, одржаној 16. децембра 2000, а Влада Републике Србије је потврдила (прихватила) на седници одржаној 6. фебруара 2001. године. Том одлуком је утврђено да Координационо тело координира државне и политичке мере и активности на решавању кризе изазване упадом албанских терориста у Копнену зону безбедности. Истом одлуком одређени су председник и чланови Координационог тела.⁴

Формирањем Координационог тела Савезне владе и Владе Републике Србије и његовом активношћу значајно је унапређена и усклађена активност полиције, Војске и других државних органа и органа

³ Акт Савезне владе бр. 8–10/2000. од 19. 2. 2001. године.

⁴ За председника Координационог тела одређен је др Небојша Човић, потпредседник Владе Републике Србије, за потпредседника Расим Љајић, министар за људска и мањинска права, а за чланове секретар ССМО ВЈ Божо Прелевић, коминистар унутрашњих послова Стеван Никчевић, коминистар унутрашњих послова Слободан Томовић, коминистар унутрашњих послова Зоран Николић, коминистар правде Сеад Спаховић, коминистар правде Драган Субашић, коминистар правде Ивица Дачић, коминистар за информације Бисерка Матић-Спасојевић, коминистар за информације Богољуб Пејчић, коминистар за информације Вељко Одаловић, министар за локалну самоуправу Милисав Марковић, помоћник савезног министра унутрашњих послова и представник Савезног секретаријата за информисање.

локалне самоуправе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа. Успостављени су изузетно важни и делотворни контакти са представницима међународне заједнице, што је значајно допринело озбиљнијем и систематичнијем приступу државе у решавању насталих проблема и кризе у тим општинама. Непосредно по образовању, КТ предузело је низ хитних активности да би се обавестило о узроцима, обележјима и последицама деловања наоружаних албанских екстремистичких група ради заустављања негативних тенденција и стварања услова за решавање кризе мирним путем. У вези с тим, хитно су ојачани полицијски и војни састави на спољној линији КЗБ, уз предузимање мера и активности којима се албанским екстремистима онемогућио пренос терористичких активности изван Копнене зоне безбедности. Прво су предузете хитне мере које нису биле у супротности са ВТС, а односе се на заштиту грађана, комуникација и насеља изван КЗБ. Одржани су важни полицијски положаји у КЗБ и обезбеђено функционисање комуникације према Гњилану преко Церевајке, као и друског и железничког саобраћаја према Републици Македонији. Војне и полицијске јединице су распоређене и постављене у стање спремности за интервенције по потреби. Након тога, спроведене су хитне мере и активности на припремама Војске, полиције и других органа за реаговање на терористичке акте и за предузимање антитерористичке акције ради неутралисања и уклањања терориста из насеља и са комуникација које су запосели. Истовремено с предузимањем хитних безбедносних мера, обављане су планске, персоналне и материјалне припреме за хитно деловање КТ на смиривању тензија и успостављању дијалога с представницима албанске националне заједнице. Представници КТ одржали су за кратко време више састанака са грађанима угрожених насеља и остварили значајне контакте са представницима угрожених месних заједница (МЗ) и утицајним представницима албанске националне заједнице (АНЗ), што је битно допринело смиривању тензија и стварању услова за почетак дијалога са представницима албанске националне заједнице.

Образовањем Координационог тела на основу Програма за решавање кризе мирним путем и политичким средствима, односно дијалогом са представницима албанске националне заједнице и успостављањем конкретних облика сарадње са међународном заједницом створене су неопходне претпоставке за хитно заустављање неповољних тенденција и за поступно и потпуно решавање кризе.

Програм и план за решавање кризе

Један од главних услова за отпочињање процеса решавања кризе мирним путем било је усвајање Програма и плана решавања кризе, који су на предлог Координационог тела усвојиле Савезна влада и

Влада РС,⁵ и који су у потпуности подржали најважнији чиниоци међународне заједнице. Тако усвојени Програм и план решавања кризе настале деловањем албанских наоружаних екстремистичких група у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа садржи информацију о стању безбедности у тим општинама, са предлогом мера, и Програм и план решавања кризе са одговарајућим анексима.⁶ Програмом и планом решавања кризе утврђена су три основна правца деловања државних органа у решавању кризе, и то:

1. Успостављање безбедности и мира у региону отклањањем свих облика угрожавања уставно-правног поретка и нарушавања суверенитета и територијалног интегритета Републике Србије и СРЈ, успостављањем потпуне личне и имовинске сигурности свих грађана и неометане слободе њиховог кретања, као и обезбеђењем потпуне нормализације рада државних органа, органа локалне самоуправе и других легалних органа и организација;

2. Интеграција Албанаца у политички, државни и друштвени систем Републике Србије и СРЈ, уз изградњу мултиетничког и мултиконфесионалног цивилног друштва на демократским принципима и уз поштовање људских, политичких, мањинских и других права свих грађана у региону;

3. Економски и социјални развој региона уз међународну финансијску и другу помоћ у интересу свих грађана.

За сваки од наведених правца деловања утврђени су конкретни задаци за период од три године, подељен у шест фаза. Приоритет је дат успостављању мира и безбедности у региону као предуслову за решавање планираних проблема у остале две области деловања.

Као основни циљеви у решавању кризе дефинисани су:

– отклањање свих облика угрожавања уставно-правног поретка и нарушавања државног суверенитета и територијалног интегритета Републике Србије и Савезне Републике Југославије, уз обезбеђење потпуне нормализације рада државних органа, органа локалне самоуправе и других легалних органа на територији општина Бујановац, Прешево и Медвеђа;

⁵ Програм и план решавања кризе, Влада РС усвојила је на седници одржаној 6. фебруара, а Савезна влада на 21. седници (7. фебруар 2001).

⁶ Анексом 1 дефинисано је Координационо тело (његови задаци, организација, састав, средства и буџет); анексом 2 дефинисан је план медијске подршке мирном решавању кризе у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа; анексом 3 дефинисан је позив Албанцима на дијалог за решавање кризе; анексом 4 дефинисано је место, улога и подршка међународне заједнице мирном решењу кризе; анексом 5 дефинисан је Предлог споразума о решавању кризе у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа; анексом 5а утврђен је план интеграције Албанаца у политички, државни и друштвени систем Републике Србије и општина; анексом 5б утврђен је план успостављања безбедности и мира у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа; анексом 5в дефинисан је конкретан план економског и социјалног развоја општина Прешево, Бујановац, Медвеђа и Врање; анексом 5г дефинисан је динамички план реализације задатака у решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа, и анексом 5д дефинисан је предлог за укидање КЗБ и ВЗБ.

– успостављање потпуне личне и имовинске безбедности свих грађана и неометане слободе њиховог кретања на сваком делу територије тих општина, што треба обезбедити потпуним распуштањем и разоружањем терориста, демилитаризацијом региона и омогућавањем повратка свим избеглим грађанима у своја домаћинства;

– изградња мултиетничког и мултиконфесионалног друштва на демократским принципима, уз поштовање људских, политичких и мањинских права и слобода свих грађана, према највишим стандардима;

– просперитет и брз економски и социјални развој општина, уз међународну финансијску помоћ, у интересу свих грађана који у њима живе.

Кључни чиниоци у спровођењу плана били су:

– опредељење Републике Србије и СЦГ да се криза решава мирним путем, политичко-дипломатским средствима и дијалогом са представницима албанске националне заједнице, уз учешће и подршку међународне заједнице;

– опредељење република Србије и Црне Горе за изградњу цивилног мултиетничког друштва на демократским принципима, уз поштовање међународних докумената о људским, мањинским и другим правима свих грађана у региону;

– став међународне заједнице, СРЈ и Републике Србије о неприхватљивости било каквих аутономија, специјалних статуса и мењања државних граница СРЈ и Републике Србије и решавању свих питања у оквирима поретка утврђеног уставима СРЈ и Републике Србије;

– образовање Координационог тела и његово опредељење за изградњу међунационалног поверења у региону и поверења грађана у међународну заједницу, за укључивање у дијалог албанске националне заједнице и за делотворну сарадњу и свестрану помоћ и подршку међународне заједнице мировном процесу.

Програмом и планом решавања кризе утврђен је низ задатака, који су систематизовани у три фазе са роковима за реализацију. За прву фазу предвиђене су мере везане за припрему дијалога са албанском националном заједницом, уз учешће и подршку међународне заједнице. Друга фаза је била предвиђена за вођење дијалога, до потписивања споразума о мирном решењу кризе, са албанском националном заједницом, док је трећа фаза плана била предвиђена за имплементацију споразума. У оквиру треће фазе реализације Програма решавања кризе која се односи на имплементацију споразума са албанском националном заједницом дефинисане су три области задатака, чија је реализација планирана у оквиру шест временских фаза у укупном трајању од 36 месеци. Сви програмирани задаци груписани су у следеће области: успостављање мира и безбедности у региону, интеграција Албанаца у политички и државни систем СРЈ и Републике Србије и економски и социјални развој региона.

У оквиру успостављања мира и безбедности у региону планирани су следећи задаци:

- усклађивање националног састава запослених у државним службама, привреди и друштвеним делатностима са националном структуром становништва;

- обезбеђивање одговарајуће заступљености Албанаца у извршним одборима скупштина општина и у Влади Републике Србије (до измене одговарајућих закона општина) и Народној скупштини Републике Србије;

- сузбијање свих облика кршења људских права, уз појачану контролу законитости рада полиције и других државних органа, слободу приступа акредитованим организацијама за људска права, ради увида у стање у тој области, и отварање канцеларија за људска права у месним заједницама;

- образовање национално мешовитих патрола полиције за обављање полицијске службе када се за то стекну неопходни услови.

Планом и интеграцијом Албанаца у политички и државни систем СРЈ и РС предвиђени су:

- потпуна и трајна обустава терористичких аката, разоружање екстремиста и распуштање њихове организације, уз уништење фортификацијских објеката и предају оружја и опреме;

- повлачење ванредно ангажованих војних и полицијских снага, повратак или остајање редовне локалне полиције национално-мешовитог састава у насељима (пунктови, патроле и други облици редовног рада) и редовних војних састава, укључујући и одговарајуће јединице према административној линији са КиМ и граничне јединице према Македонији;

- деблокаду саобраћајница, слободно кретање свих грађана и слободан повратак свих расељених у своје куће;

- амнестија од кривичне одговорности и „пацификовање“, односно „рециклирање“ терориста у цивиле, са потпуном слободом кретања уколико до краја те фазе нису починили конкретно дело насиља.

Планом економске и социјалне ревитализације и развоја региона обухваћени су пројекти у тој области према приоритетима општина који се посебно односе на:

- развој пољопривреде (сточарство, воћарство, дуван, и друго);

- прераду дрвета и слично;

- изградњу путне мреже, водовода, електромреже и телефонске мреже у свим селима;

- попис и поправку албанских кућа за смештај избеглих Албанаца спремних да се врате и поправку српских стамбених објеката и кућа за смештај 2.300 расељених лица са Косова и Метохије.

Са усвајањем Програма и плана за решавање кризе утврђени су и конкретизовани задаци Координационог тела,⁷ његова организациона структура, персонални састав, статус и финансијска средства за рад и реализацију планираних задатака.

План медијске подршке мирном решењу кризе

План медијске подршке мирном решењу кризе био је један од најзначајнијих елемената Програма и плана решавања кризе. Основни циљеви медијског деловања у вези с тим односили су се на правовремено, истинито и тачно информисање домаће и међународне јавности о узроцима, елементима, обележјима и последицама кризе. Поред тога, циљ тог плана био је и информисање јавности о стратегијским опредељењима СРЈ и Републике Србије за решавање кризе мирним путем и на основу дијалога с представницима албанске националне заједнице, уз помоћ и подршку међународне заједнице. Афирмисање таквог опредељења и уверавање међународног и домаћег јавног мњења у искрене намере РС и СРЈ да у региону створе просперитетно мултиетничко и демократско друштво, уз поштовање свих норми националног и међународног права, посебно укључујући обавезе преузете РСБ УН 1244 и ВТС, чинили су посебно значајан задатак у оквиру медијског плана подршке мировном процесу. Поред тога, на основу медијског плана, требало је објективним приказивањем чињеница да се увери страна и домаћа јавност да је албански екстремизам претња безбедности у региону и да се сви утицајни чиниоци мобилишу на сузбијању такве опасности мирним путем и кроз дијалог заинтересованих страна.

План учешћа и подршке међународне заједнице у решавању кризе

Полазећи од чињенице да решавање кризе на територији општина Прешево, Бујановац и Медвеђа има посебан значај и за међународну заједницу било је важно да се обезбеди и њена подршка и помоћ у том процесу. Савезна Република Југославија и Република Србија показале су да су опредељене и спремне да остваре потпуну сарадњу с међународном заједницом (СБ, УН, КФОР, УНМИК, ЕУММ, УНХЦР) у решавању кризе. С обзиром на обострани интерес да се криза реши мирним путем, од међународне заједнице се очекивала вишеструка помоћ и подршка.

⁷ Према анексу 1 Програма и плана решавања кризе, састав КТ чинили су: председник, потпредседници, секретаријат и шест комисија.

1. Да одлуком, ставом, саопштењем или другим актом (по могућности резолуцијом) надлежних органа:

– подржи суверенитет и територијални интегритет СРЈ и РС у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа и нагласи да је решење кризе могуће само у оквиру Савезне Републике Југославије и Републике Србије, мирним путем, политичким и дипломатским средствима, односно на основу дијалога између представника СРЈ и РС и представника албанске националне заједнице, уз подршку међународне заједнице;

– подржи мирну интеграцију Албанаца у политички, државни и друштвени систем Републике Србије, уз поштовање њихових људских и мањинских права према савременим стандардима;

– подржи просперитетан економски и социјални развој региона, укључујући развој савременог, мултиетничког и мултиконфесионалног друштва на демократским принципима;

– осуди албански сепаратизам у било којој форми и нагласи да је идеја о аутономији, специјалном статусу и мењању граница неоснована, неприхватљива и неоправдана;

– осуди и изолује екстремисте и осуди тероризам као неприхватљиво средство за остваривање било каквих циљева;

– подржи спровођење потписаног споразума између СРЈ и РС и албанске националне заједнице и изврши притисак на страну која не поштује договорено.

2. Да утиче на избор представника албанске националне заједнице за дијалог са представницима Савезне Републике Југославије и Републике Србије.

3. Да одреди своје представнике:

– за сарадњу и подршку у дијалогу између представника СРЈ и РС и представника албанске националне заједнице (ЕУММ, КФОР);

– у посматрачкој мисији за надгледање и извештавање о ситуацији на терену (ЕУММ);

– у заједничкој комисији за надгледање и верификацију спровођења Споразума (ЕУММ, КФОР).

4. Да пружи подршку СРЈ и РС у изради модела за решавање појединих питања у решавању кризе и обуци полиције за рад у мултиетничким заједницама (УНМИК, ЕУПОЛ).

5. Да пружи финансијску подршку економском и социјалном развоју региона.

6. Да подржи право на антитерористичку акцију снага безбедности СРЈ и РС у случају да албанска национална заједница не прихвати предлог мирног решења кризе (КФОР), укључујући:

– спречавање уласка терориста, наоружања и војне опреме са КиМ и КЗБ кроз распоред КФОР-а;

– укидање или барем смањење КЗБ, или сагласност снагама безбедности да уђу и остану у КЗБ ради сузбијања тероризма на том простору.

Ради омогућавања ефикасније комуникације у решавању појединих питања из претходног става СРЈ и РС обавезале су се да ће омогућити неометан приступ региону свим договореним, најављеним и акредитованим саставима и представницима посматрачких хуманитарних мисија и мисија за људска права. Из истог разлога СРЈ и РС позвале су КФОР и УНМИК да у Београду отворе своје канцеларије и да у оквиру Координационог тела одреде одговорне представнике за контакте с представницима појединих међународних организација.

Предузете мере и остварени резултати (извођење мировне операције)

Услови реализације планираних мера

Доношење плана решавања кризе и решавање планом утврђених задатака праћено је бројним неповољним околностима, пре свега континуираним деловањем наоружаних албанских екстремистичких група, које су блокадама комуникација и другим насилним актима ограничавале слободу кретања и на други начин угрожавали безбедност грађана. И поред свих мера које је Координационо тело предузело на успостављању мера поверења, албанске екстремистичке групе су, не поштујући постигнуте договоре и изјаве о прекиду ватре, настављале са свакодневним провокацијама и терористичким нападима и на цивиле и припаднике Војске и полиције да би изазвале полицијске и војне снаге на узвраћање ватре и представили себе „жртвама српске репресије“.

Таквим понашањем само у периоду од 21. новембра 2000. до 24. марта 2001. албанске екстремистичке групе су на подручју општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, извеле 335 терористичких напада и провокација, у којима је убијено девет лица (четири полицајца, четири војника и један грађанин) и повређено 27 лица (11 полицајца, шест војника, 10 грађана и један странац). Такође, отета су 34 грађанина, уз уништавање значајне државне и приватне имовине.

Већина терористичких напада у КЗБ изведена је на подручју општине Бујановац (179), а затим у општини Прешево (152) и Медвеђа (22). Нападани су првенствено положаји локалне полиције код села Кончуљ (43), Лучане (74), Добросин (2), Маровац (19), Велики Трновац (33), Церевајка (33), Ђорђевац (24), Децпе (21), Горња Шушаја (20) и Бујић (11). У тим нападима албански терористи су најчешће користили аутоматско наоружање (68 пута), а затим митраљезе (20), снајпере (14), минобацаче (84), ручне бацаче (4), тромблоне (4) и ручне бомбе (1). У четири случаја подметнули су противтенковске мине, а у више случајева остале минскоексплозивне направе. Таквим понашањем албанске екстремистичке групе, упркос успостављеном дијалогу и декларативном изјашњавању за дијалог и мирно решење кри-

зе, и даље су показивале да не желе да одустану од насиља као средстава за остварење својих екстремистичких циљева.

Тај период, осим терористичких напада и провокација, карактеришу и следеће активности албанских екстремиста:

- покушаји прелажења наоружаних и униформисаних лица и пребацивање наоружања и терористичке опреме са АП КиМ у села уз државну границу у Републици Македонији;

- обучавање за извођење терористичких аката Албанаца из КЗБ у АП КиМ и у Албанији;

- терористичко организовање Албанаца у АП КиМ пореклом из КЗБ („ОВПМБ“) и у појединим насељима општина Гњилане, К. Каменица и Витина, и припреме за терористичке акте.

Без обзира на наведене околности, спровођење Програмом предвиђених мера давало је видне и проверљиве резултате. Дијалог са албанском националном заједницом, уз учешће представника Међународне заједнице, отпочето је тешко и уз значајна оспоравања представника обе националне заједнице. Прве мере поверења још теже су остварене.

Предузете мере и резултати у успостављању мира и безбедности у региону

Ради спречавања изненађења и очувања суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка државно руководство је почетком децембра 2000. донело *Одлуку о ангажовању Војске Југославије и спречавању изненађења на југу Србије*. На основу те одлуке Генералштаб Војске Југославије је издао наређење да ВЈ⁸ делом снага затвори правце који са простора КиМ изводе у дубину СРЈ, ангажовањем јединица од задње границе КЗБ и у дубини територије, уз предузимање мера да јединице својим радњама и поступцима не спровоцирају дејство снага КФОР-а, осуду међународне заједнице и Савета безбедности ОУН, што је подразумевало стриктно поштовање одредаба међународног ратног и хуманитарног права.

Команда Здружених снага безбедности (ЗСБ) дефинисана је као највиши стручни и штабни орган Координационог тела за припрему и

⁸ На основу чл. 4 Закона о ВЈ и Одлуке Савезне владе и Владе Републике Србије о организацији и формирању Здружених снага безбедности ради обезбеђења трајног мира и безбедности, реаговања на терористичке акције и извођења антитерористичких акција и операција у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа, председник СРЈ, почетком марта 2001, наредио је ангажовање ВЈ у Здруженим снагама безбедности СРЈ и Републике Србије. Тим актом је регулисано: учешће представника ВЈ у Координационом телу Савезне и Републичке владе и њихови задаци и Основе организације ЗСБ и персонална решења (командант ЗСБ генерал-потпуковник Нинослав Крстић, начелник штаба (заменик) генерал-потпуковник Момчило Момчиловић, командант ОГ „ЈУГ“ генерал-мајор Крсман Јелић, командант ОГ „Полиција“ генерал Горан Радосављевић.

извођење антитерористичке операције Војске Југославије и полиције према захтевима Координационог тела и одобрењу председника СРЈ и Генералштаба Војске. Она је командовала снагама ВЈ и полиције на основу одлуке председника СРЈ, захтева Координационог тела и наређења начелника ГШ Војске Југославије. Генералштабу ВЈ достављала је правовремено податке о резултатима разговора са представницима међународне заједнице – КФОР-а. Све предлоге одлука о ангажовању снага Команда ЗСБ достављала је на одобрење начелнику ГШ ВЈ ради обавештавања председника СР Југославије.

Специфичност рада Команде ЗСБ⁹ у планирању операције (прилог 1) била је условљена следећим чиниоцима:

- мировним карактером операције, уз задржавање права поступања јединица у духу борбених правила у случају напада употребом „сразмерне“ силе (прилог 2);

- ограничењима која су дефинисана у документима која су потписали командант КФОР-а, председник Координационог тела и командант ЗСБ за сваки сектор КЗБ;

- процењеним могућностима пружања оружаног отпора албанских екстремиста у појединим секторима КЗБ;

- карактеристикама земљишта (конфигурације терена, проходност, итд.);

- демографским карактеристикама КЗБ;

- организацијско-формацјском структуром Здружених снага безбедности;

- расположивим временом за извођење операције повратка ЗСБ у Кошнену зону безбедности.

Зона одговорности ЗСБ обухватала је територије општина: Прешево, Бујановац и Медвеђа, односно секторе „Ц“ – Исток, „Б“ и „Д“, и секторе „А“ и „Ц“ – Запад. Формирање јединица (претпочињавање и регруписавање), поседање и преузимање зоне одговорности ЗСБ од ПрК/З.А, изведено је према Плану формирања и преузимања зоне одговорности, средином марта 2001. године. У раду Координационог тела, посебно у почетном периоду, значајна је била *Комисија за примену Војнотехничког споразума* која је формирана на основу чл. 4 ВТС одмах након уласка међународних безбедносних снага (КФОР) и цивилних снага (УНМИК) на Косово и Метохију. До формирања Координационог тела Савезне владе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа и Команде Здружених снага безбедности (КЗСБ), била је задужена за сарадњу са снагама међуна-

⁹ Непосредну одговорност за планирање и повратак ЗСБ у КЗБ Команда ЗСБ имала је за све секторе: „Ц“ – Исток, „Д“, „А“, „Ц“ – Запад и „Б“. На свим документима Команде КФОР-а за сваки улазак у КЗБ од стране ВЈ, потписник је био командант ЗСБ. Први улазак и поседање КЗБ изведени су 14. марта 2001. у Сектор „Ц“ – Исток, а последњи 10. јуна у „Ц“ – Запад, што значи да је операција извођена по секторима, фазама и етапама, и трајала непуну три месеца.

родне заједнице и примену ВТС (углавном су решавана питања из надлежности КФОР-а и УНМИК-а). Након формирања КТ и ЗСБ, тежиште у раду Комисије¹⁰ пренесено је на проблеме у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа.

Резолуцијом планираних мера према Програму за решавање кризе, ангажовањем ЗСБ остварени су следећи резултати:

– деблокиране су све саобраћајнице, обустављена контрола учесника у саобраћају коју су организовали екстремисти, обезбеђена је потпуна слобода кретања грађана у свим деловима општина и слободан повратак свим расељеним лицима у њихова домаћинства;

– наоружане екстремистичке групе Албанаца су распуштене и разоружане, значајно је смањен број њихових терористичких оружаних напада, као и последице, уништени су њихови фортификацијски објекти и одузета им је већа количина наоружања и војне опреме, чиме је „ОВБПМ“ демилитаризована, а неки њени припадници су амнестирани од кривичне одговорности уколико нису починили дело насиља;

– одлуком надлежних органа НАТО-а и КФОР-а релаксиране су КЗБ и ВЗБ и дозвољен је повратак војним и полицијским снагама СРЈ и РС на тај део територије;

– са угроженог подручја повучене су ванредно ангажоване војне и полицијске снаге, а редовне војне и полицијске снаге су се вратиле у релаксирану КЗБ и изашле на административну линију АП КиМ;

– значајно је смањен број лица ангажованих на задацима безбедности у КЗБ – на територији општина Бујановац, Прешево и Медвеђа.

Наведени резултати првенствено су остварени ангажовањем ЗСБ (ВСЦГ, МУП и Жандармерије). Непосредни извршилац задатака планирања и употребе снага у остваривању циљева и задатака безбедности, била је Команда Здружених снага безбедности. Њиховим повратком у КЗБ¹¹ остварена је друга фаза Плана и програма Координационог тела за мирно решавање кризе на југу Србије и створени су предуслови за стабилизовање мира и јачање поверења грађана према државним органима СР Југославије и Републике Србије. Узимајући све то у обзир, Команда ЗСБ испољавала је изузетну умешност у планирању, припреми јединица и реализацији одлука команданта ЗСБ за улазак и поседање наведених сектора Копнене зоне безбедности.¹²

¹⁰ Комисија је у периоду од формирања до сада одржала 192 редовна састанка са представницима КФОР-а, четрдесетак ванредних састанака и педесетак заједничких извиђања у КЗБ (провера придржавања наше стране у испуњавању одредаба ВТС и припреме за улазак наших снага – ЗСБ, у поједине секторе КЗБ).

¹¹ Извештај команде ЗСБ о ангажовању ВСЦГ у КЗБ и Извештај команде жандармерије о реализацији задатака у КЗБ.

¹² Од формирања па до уласка у последњи сектор КЗБ, од последица ватрених дејстава, заседа или постављених ПТ и ПП мина на саобраћајницама, живот је изгубило шест припадника Здружених снага безбедности, док је теже или лакше повређено 21 лице. Сви губици су настали услед дејства ШТС, а у току извођења операције није било никаквих губитака у људству и МТС, нити је било цивилних жртава у зони извођења

Командовање је функционисало системски, линијски и функционално, са изграђеним просторним и садржајним компонентама на свим нивоима командовања, а посебно на нивоу борбених група.¹³ Ангажовањем Координационог тела Савезне владе и Владе РС за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа успостављена је чвршћа сарадња са представницима КФОР-а и УНМИК-а у проналажењу мирног решења кризе. На бројним заједничким састанцима и решавањем конкретних проблема на терену успостављен је значајан ниво поверења и створена је могућност за ширу сарадњу ЗСБ са КФОР-ом и УНМИК-ом. Поштовање потписаних договора и професионално обављање задатака ВСЦГ и МУП-а доприносило је све већем поверењу Команде КФОР-а према снагама безбедности Србије и Црне Горе. Од тренутка формирања ЗСБ и успостављања првих контаката, преко Комисије за примену ВТС, са КФОР-ом, поред почетног обостраног неповерења, однос и сарадња су ишли узлазном линијом. Нарочито су се напредак и међусобно поверење учили после успешног организовањем и изведеног уласка и посетања Сектора „Ц“ – Исток.

Поверење је изграђивано стриктним поштовањем потписаних докумената: „Обавештења команданта КФОР-а о намери за улазак снага СРЈ и Републике Србије у Копнену зону безбедности и Документа о тактичким операцијама снага СРЈ и Републике Србије које делују у КЗБ. У току припрема и извођења операција уласка и посетања појединих делова КЗБ, деташовани тимови заједничких комисија за примену ВТС боравили су у командама и јединицама непосредно на терену, тако да су се лично уверавали у професионални однос свих припадника ЗСБ у реализацији бројних сложених задатака при уласку у Копнену зону безбедности. Поједине неправилности, које су пријављиване, решаване су веома брзо и ефикасно заједничким изласком комисија за примену ВТС на терену.¹⁴

По уласку ЗСБ у КЗБ јединице ВЈ распоређене су у 27 база (21 у зони ПрК, три у зони УК и три у зони ПК), које обезбеђују админи-

операције, што значи да су припреме веома савесно и одговорно обавили сви субјекти који су учествовали у припреми маршевско-извиђачких операција и повратка ЗСБ у КЗБ. Смртно је страдао Албанац из В. Трновца, такозвани капетан Леша.

¹³ Средином априла 2001. биле су ангажоване укупно 32 борбене групе, распоређене у четири тактичке групе и две команде оперативних група, потчињених Команди Здружених снага безбедности.

¹⁴ Дана 17. августа 2001. потписан је Споразум о привременим оперативним процедурама за сарадњу и координацију на обе стране дуж административне линије са КиМ, између команданта КФОР-а и команданта ЗСБ, којим је званично одобрено снагама СРЈ да се налазе у КЗБ без ограничења опреме и система наоружања, осим оних означених у ВТС као забрањеним у ВЗБ.

Са Командом КФОР-а је 27. децембра 2001. потписан и Споразум о привременим оперативним процедурама који дефинише прописе у вези ваздушне зоне безбедности након њене делимичне релаксације, којим је нашим летилицама дозвољен приступ и летење у ВЗБ до 10 km од а/л са Косовом и Метохијом. Са Командом КФОР-а потписан је 10. јануара 2003. нови споразум о привременим оперативним процедурама, којим се дефинишу прописи у вези с ваздушном зоном безбедности након њене нове делимичне релаксације са 10 km на 5 km од а/л са Косовом и Метохијом.

стративну линију са КиМ у дужини од 466 km. Јединице су смештене у монтажно-демонтажним објектима, изграђеним у другој половини 2001. године, тако да су обезбеђени повољни услови за живот и рад војника ангажованих на обезбеђењу а/л и контроли територије у Копненој зони безбедности.

На том задатку – обезбеђењу а/л са КиМ и контроли територије у КЗБ, за разлику од периода решавања кризе, ангажовано је 1.200 припадника ВЈ, односно око 5.000 војника мање, што указује и на остварени степен сређивања ситуације у КЗБ и региону у целини.

У координацији с Координационим телом покретана је иницијатива и за потребе ЗСБ на административној линији према КиМ. Изграђено је и реконструисано 149 km путева и 27 монтажно-демонтажних објеката за смештај људи, обезбеђена је информатичка опрема (19 комплета рачунара „Пентијум“ и 19 дигиталних фото-апарата) за аутоматизацију извештавања о стању и догађајима на административној линији и покренути пројекти за модернизацију и опремање снага оптоелектронским средствима за надзор и аутономну заштиту база, што је омогућило да се број непосредно ангажованих људи смањи за трећину.

Предузете мере и резултати у области интеграције Албанаца у политички и друштвени систем Србије

Успостављање мултиетничке полиције било је кључни елемент у процесу изградње поверења међу грађанима на југу Србије и основа за остварење других пројеката. Тај пројекат је опште познат као велики успех Координационог тела и међународне заједнице, али још увек није завршен и предстоји предузимање одговарајућих мера за његову ширу имплементацију на читавом подручју. Поред тога, према Плану за решавање кризе, предузете су следеће мере и остварени следећи резултати:

- донесена је одлука о укидању старих скупштина општина и образовању привремених мултиетничких општинских већа;
- образоване су мултиетничке општинске изборне комисије за локалне изборе;
- обављен је попис становништва, уз контролу и ажурирање бирачких спискова у општинама;
- расписани су и одржани превремени општински демократски избори према новим законима (пропорционални систем);
- конституисане су мултиетничке скупштине општина и мултиетничка општинска већа;
- на непосредним демократским изборима изабрани су председници општина Прешево, Бујановац и Медвеђа;
- формирана је мултиетничка полиција у мултиетничким срединама, чиме је значајно поправљен национални састав локалне полиције;

- започета је интеграција Албанаца и у државне структуре, пре свега правосудне, образовне, здравствене, и друге;
- формирана је радна група за реинтеграцију АНЗ у државне структуре Републике Србије и Србије и Црне Горе;
- појачана је контрола законитости рада полиције и других државних органа, с тежиштем на сузбијању појава кршења људских права од стране представника државних органа;
- обезбеђена је потпуна слобода приступа сваком делу територије представницима организација за људска права и обезбеђена могућност отварања њихових канцеларија у месним заједницама;
- обезбеђено је ангажовање мултиетничких попуна полиције приликом предузимања мера у мултиетничким насељима;
- спроведена је обимна и програмски дефинисана промотивна активност, која је чинила значајан сегмент медијске подршке дефинисане Програмом и планом решавања кризе у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа;
- планираним активностима у оквиру промотивних кампањи остварен је циљ и највиши могући ефекат на терену. Координационо тело је за те потребе набавило 60¹⁵ комплета билборд-панела, који су у протекле три године коришћени за поруке 12 кампања, које су, поред информационог, имале и етничко-интеграциони карактер јер су промовисани заједнички живот и толеранција;
- све промотивне кампање су вођене двојезично, на српском и албанском језику;
- поједине кампање су вођене помоћу радио и телевизијских спотова, новинског оглашавања, летака и плаката;
- остварен је највиши циљ таквог облика деловања – успешно су дефинисани јасни промотивни комуникациони канали према становништву тих општина.

Предузете мере на економско-социјалном плану

У досадашњем периоду, према објективној ситуацији, главни приоритет у региону били су безбедност и стабилизација мира. Без успостављања безбедности и мира у региону нису се могли спровести ни други планирани програми намењени политичком, економском и друштвеном развоју. Део финансијске помоћи покрио је и трошкове контроле административне линије према АП Косову и Метохији и одржања опште безбедности имовине и лица.

Процес финансијских улагања био је условљен потребама и захтевима општинских управа, које су одговорне за наменско коришћење додељених средстава. Општине Бујановац, Прешево и Медвеђа

¹⁵ Извештај о реализацији промотивних кампања на територији општина Бујановац, Прешево и Медвеђа.

спадају међу најнеразвијеније у Републици Србији, па је дугогодишње заостајање у развоју оставило негативне последице у свим сферама друштвеног живота. И само окружење тих општина умногоме је осиромашило током претходне деценије, а у неким подручјима постоји деценијска тенденција економске неразвијености. Неприпремљеност и неискључиво органа општинских управа у реализацији компликованих пројеката, као и недостатак делотворних пројеката, такође су условили примену Плана економског и социјалног развоја.¹⁶ Изван тог плана у развој региона уложена су значајна средства, како СМ и Владе РС (преко Координационог тела), тако и многих донаторских организација и влада иностраних држава.

У сарадњи са Републичком агенцијом за развој малих и средњих предузећа и предузетништва, 18. августа 2003, слањем предлога пројекта, започета је иницијатива за оснивање агенције за развој малих и средњих предузећа и предузетништва за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа. Таква институција треба да постане центар окупљања предузетника ради заједничког рада на програму предузећа која су основа развоја сваке напредне економије или оне која жели то да постане.

Поред тих, остварени су и други резултати, као:

- улагање финансијских средстава за обнову и изградњу инфраструктуре (196 km водовода и канализације, 293 km путева, обнова свих школских објеката, објеката дечије заштите, објеката културе и спортских и здравствених објеката);

- опремање и реформе у Радио Бујановцу, као и опремање Радио Прешева;

- нормализовање рада државних служби;

- реализација финансијске помоћи Савезне владе и Владе Републике Србије, преко КТ, за развој општина Прешево, Бујановац и Медвеђа;

- уз финансијску и стручну помоћ међународних организација и влада појединих земаља, у периоду 2001–2003. године, почело је решавање једног од највећих проблема региона – незапослености;

- заједничким активностима Владе Србије и међународних организација створени су услови за ревитализацију привреде ради запошљавања социјално угроженог слоја становништва на југу Србије. На тај начин постављен је темељ будућег развоја и стварања баланса између броја радних места и броја радника на тржишту рада, како на општинском, тако и на регионалном нивоу.

Учешће међународне заједнице у предузимању планираних мера

Оснивањем прес-центра у Бујановцу, 21. децембра 2000, Координационо тело је створило услове да медијски подржи процес решава-

¹⁶ Извештај о мерама економско-социјалног развоја у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа (анализа анекса 56).

ња кризе. Истовремено је покренута и дипломатска офанзива, тако да је у јануару 2001. подручје општине Бујановац посетило више од 10 амбасадора европских земаља и САД, а у фебруару 2001. дипломатским представницима представљен је План¹⁷ за решавање кризе. Успостављени су редовни контакти са представницима КФОР-а, Мисије ОЕБС-а, Посматрачке мисије ЕУ и Северноатлантског савеза.

Основна улога ОЕБС-а била је изградња поверења међу припадницима националних заједница и руковођење пројектима којима је требало да се побољшају безбедност, политичка стабилност и економски развој. Посебно значајни пројекти, који су реализовани у сарадњи са том организацијом, јесу Пројекат мултиетничке полиције; пројекти у области медија, спровођење локалних избора итд. Остале међународне организације (ЕУММ – посматрачка мисија ЕУ, Уједињене нације) имале су строго посматрачку улогу и деловале су по принципу трипартитне динамике (ЕУММ) на терену, систем УН у Врању и канцеларија међународне заједнице у Београду). Акције тих међународних субјеката у решавању кризе углавном су биле успешне, с тим што је основни недостатак било конкретно одређивање једне организације која би имала јасан задатак у вези с праћењем реализације програма решавања кризе на југу Србије. Тај недостатак је изражен и кроз недовољно остварен дијалог између двеју страна (Албанаца и Срба) у условима још увек израженог неповерења. Свакако да је највећи допринос субјеката међународне заједнице учешће у спровођењу локалних избора у јулу 2002. године.

Када је реч о реализацији пројеката, ОЕБС посебно је допринео покретању, праћењу и успешној реализацији Пројекта мултиетничке полиције. Такође, ОЕБС остварио је значајан утицај на етничке већине у општинама у стварању мултиетничких општинских влада. Најзначајнија помоћ међународне заједнице је, свакако, иницирање и непосредно улагање у пројекте који су били у функцији побољшања економско-социјалног стања, које се директно одражава на мир и безбедност у региону.

У процесу решавања кризе субјекти међународне заједнице су имали кључну улогу у обезбеђењу услова за потписивање споразума, како између сукобљених страна, тако и између наше стране и међународне заједнице. Први конкретан споразум потписан је 12. марта 2001. о уласку наших снага у КЗБ Сектор „Ц“ – Исток. Споразум су потписали командант Здружених снага безбедности (ЗСБ) генерал-потпуковник Нинослав Крстић и генерал Карло Кабиџоца, командант КФОР-а. На иницијативу Координационог тела, председник др Небојша Човић, у сарадњи са старешинама ЗСБ, одржао је више састанака са командантом КФОР-а и његовим сарадницима. Као резултат

¹⁷ Анекс 4 – Међународна организација у решавању кризе у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа.

тат договора и спровођења мера поверења успешно су изведене операције уласка ЗСБ у сектор „Ц“ – Исток¹⁸ – 14. марта 2001, секторе „А“ и „Ц“¹⁹ – Запад – 24. маја 2001, сектор „Д“ – 14 марта 2001, и сектор²¹ „Б“ (подсектор „Центар“) – 31. маја 2001. године, чиме је завршен процес задобијања контроле над целокупном територијом Коппене зоне безбедности.

Координационо тело је, уз помоћ Министарства просвете и спорта, омогућило признавање диплома стечених у образовним центрима АП КиМ, уз услов печата, тј. одобрења надлежне службе УНМИК-а. Уз помоћ Мисије ОЕБС-а, започет је процес повратка Албанаца у безбедносни систем на подручју централног дела југа Србије. Реализован је веома сложен пројекат мултиетничке полиције,²² што је омогућило пријем у службу укупно 473 полицајца: 277 Албанаца, 155 Срба, четири Рома и један Југословен. Успостављена су 42 полицијска одељења и седам контролно-безбедносних пунктова на територији трију општина. У октобру 2001. потписан је Споразум о основним принципима за реорганизацију медија у власништву СО Бујановац на основу којег се ствара професионални медијски сервис отворен и приступачан за локалну заједницу као целину.

Ако се сумирају резултати учешћа међународне заједнице у планирању и предузимању одређених мера за решавање кризе, могли би да се издвоје следећи посебни успеси:

- успостављање мира и демилитаризација „ОВПБМ“;
- мултиетничка полиција;
- реформисање Радио Бујановца;
- Закон о локалној самоуправи;
- Закон о заштити националних мањина;
- Закон о амнестији за бивше чланове „ОВПБМ“;
- успостављање радне групе за повратак у Медвеђи да би се дозволило организовани повратак избеглима;
- Закон о општинским изборима;

¹⁸ Споразум потписан између команданта ЗСБ, генерал-потпуковника Нинослава Крстића и команданта КФОР-а генерала Карла Кабиџоза.

¹⁹ Обавештење команданта КФОР-а о намерама за улазак снага СРЈ и република Србије и Црне Горе у КЗБ Сектор „А“, Сектор „Ц“ – Запад. Документ је потписан 23. марта 2001. између генерал-потпуковника Карла Кабиџоза, команданта КФОР-а, и генерал-потпуковника Нинослава Крстића, команданта ЗСБ, а супотписивач из Црне Горе био је начелник управе Црне Горе мр Живко Шипчић.

²⁰ Обавештење команданта КФОР-а о намерама за улазак снага СРЈ и Републике Србије у КЗБ Сектор „Д“. Документ је потписан 12. априла 2001. између генерал-потпуковника Т. Скиакера, команданта КФОР-а, и генерал-потпуковника Нинослава Крстића, команданта Здружених снага безбедности.

²¹ Обавештење команданта КФОР-а о намерама да снаге СРЈ и Републике Србије уђу у КЗБ Сектор „Б“, Сектор „Ц“ – Запад. Документ је потписан 24. маја 2001. између генерал-потпуковника Т. Скиакера, команданта КФОР-а, и генерал-потпуковника Нинослава Крстића, команданта ЗСБ.

²² Извештај о преузимању активности Координационог тела на формирању МЕРП као елемента за рад полицијских станица Бујановац, Прешево и Медвеђа.

– увођење мултиетничких комисија већа која управљају Бујановцем, Прешево и Медвеђом;

– увођење мултиетничких комисија за општинске изборе у три општине – Прешево, Бујановац и Медвеђа;

– општински избори у Прешеву, Бујановцу и Медвеђи (први демократски избори икада одржани на југу Србије са недавно усвојеним законом о пропорционалном учешћу и директним избором градоначелника);

– успостављање мултиетничких општинских скупштина и општинских већа (локалне владе) у Прешеву, Бујановцу и Медвеђи;

– први кораци у реинтеграцији албанске заједнице у структуру државе Републике Србије и Србије и Црне Горе – углавном у правосуђу, образовању и, што је најважније, у политичком систему.

Осим тога, а према усвојеним принципима рада Координационог тела и наведеног плана, за све активности које се спроводе у вези с решавањем кризе, без обзира у којој се сфери деловања реализују, подразумева се сарадња и подршка међународне заједнице (у политичком, економском и безбедносном деловању).

Закључак

На крају, може се закључити да су циљеви, задаци и рокови реализације Програма и плана решавања кризе реално постављени и да су углавном реализовани према предвиђеној динамици, уз одређена заостајања у области економског развоја региона.²³ Ситуација у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа потпуно је другачија од ситуације пре две године јер су остварени неспорни и значајни задаци у вези с успостављањем мира, безбедности и мултиетничких институција и развојем региона. Реализацијом планираних мера у тим областима остварено је више кључних циљева из Програма и плана решавања кризе (операција решавања кризе) у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа.

1. Разоружањем албанских екстремиста и распуштањем њихове организације, уз уништавање њихових фортификацијских објеката, предају наоружања и војне опреме и обуставу њиховог организованог оружаног деловања:

– демилитаризована је бивша Ослободилачка војска Прешева, Бујановца и Медвеђе а највећи део њених чланова је амнестиран од кривичне одговорности, модификован и преведен у цивиле;

– отклоњени су и неутралисани основни узроци угрожавања уставноправног поретка и нарушавања државног суверенитета и територијалног интегритета Републике Србије и Савезне Републике Југославије.

²³ Др Радојко Миловановић, *Решавање кризе на југу Србије, јуче, данас, сутра*, Београд, 2003.

2. Конструктивном сарадњом са међународним војним и полицијским структурама, релаксацијом КЗБ и ВЗБ, повратком ЗСБ, односно војних и полицијских снага у КЗБ и њиховим изласком на административну линију АП КиМ:

– успостављена је потпуна лична и имовинска сигурност свих грађана и обезбеђена им несметана слобода кретања на сваком делу територије која је била угрожена кризом;

– обезбеђена је потпуна нормализација рада државних органа, органа локалне самоуправе и других домаћих и страних владиних и невладиних организација у региону;

– омогућен је повратак свим избеглим и расељеним лицима у своје домове;

– остварена је делотворна сарадња, успостављено и значајно унапређено међусобно поверење између међународних безбедносних снага у АП КиМ и безбедносних снага СЦГ, посебно у заштити безбедности и контроли прелажења административне линије АП Косово и Метохија.

3. Политичким мерама Координационог тела, посебно интеграцијом Албанаца у скупштине општина, општинска извршна већа, мултиетничку полицију и друге државне органе, органе локалне самоуправе, привредне и друге субјекте, остварена је основа за даљу изградњу мултиетничког и мултиконфесијалног друштва на демократским принципима, уз поштовање људских, мањинских и других права и слобода свих грађана према највишим стандардима.

4. Предузетим мерама и финансијским улагањима у области привреде, економије, здравства, просвете и социјалне заштите, уз међународну помоћ и подршку, створени су услови за даљи просперитетан и брз економски и социјални развој региона у интересу свих грађана који у њему живе.

5. Модел решавања кризе чијом су применом остварени наведени циљеви у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа може да послужи и као полазна основа за израду модела решавања кризе на КиМ, па и у региону уопште.

Посебно значајна искуства стечена у току извођења операције односе се на:

- 1) однос са међународном заједницом;
- 2) специфичности у примени невојних активности;
- 3) специфичности у примени војно-полицијских мера.

Најзначајнија искуства стечена у односу са међународном заједницом јесу:

- стриктно поштовање договореног;
- сваки покушај дезавуисања МЗ може да има несагледиве последице;
- сваки детаљ о добијеним информацијама представници МЗ детаљно проверавају, и слично.

На основу наведеног, садашње стање безбедности у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа може да се оцени као стабилно, с тенденцијом даље стабилизације, али уз постојање латентних чинилаца и претњи да се угрози појединачним актима криминалног и терористичког деловања у региону. Због тога и у будућем периоду сви друштвени органи треба да предузимају планске и координиране мере у вези с одржавањем и унапређивањем достигнутог нивоа безбедности и мира према циљевима, принципима и задацима утврђеним у Програму и плану решавања кризе.

Најпозитивнији утицај на ниво остварених циљева имали су:

– озбиљна иницијатива за заустављање и решавање кризе коју је покренуло КТ израдом програма за њено решавање, и прихватање и подршка коју су дали у спровођењу Програма и плана решавања кризе Савезна влада, Влада Републике Србије и најзначајнији чиниоци Међународне заједнице;

– опредељење СЦГ и Републике Србије да кризу решавају мирним путем, политичко-дипломатским средствима и дијалогом са представницима АНЗ, уз учешће и подршку међународне заједнице;

– *опредељење СЦГ и Републике Србије да у решавању кризе доследно поштују националне и међународне прописе и документа, посебно Резолуцију Савета безбедности ОУН 1244 и Војнотехнички споразум из Куманова, као и опредељење да свако решење кризе мора бити у оквиру Уставом утврђеног поретка СЦГ и Републике Србије, искључујући сваку аутономију, специјални статус или мењање граница Републике Србије и Србије и Црне Горе.*

Литература:

1. *Србија после Милошевића*, Програм решавања кризе у Пчињском округу, „Liber-press“, Београд, 2001.
2. *Издавање др Небојше Човића*, потпредседника Владе Републике Србије и председника Координационог тела Савезне владе и Владе Републике Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа на Донаторском састанку, Савезна Република Југославија – Република Србија, Савезна влада – Влада Републике Србије, Координационо тело за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, Бујановац, 7. март 2003.
3. *Одлуке Савезне владе и Владе Р. Србије донесене на предлог Координационог тела Савета министара Србије и Црне Горе и Владе Р. Србије од 05. 12. 2000. до 15. 08. 2003. године*, Координационо тело СМ и Владе Р. Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, Београд, 2003. године.
4. *Др Небојша Човић, На путу до цивилног мултиетничког друштва у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа*, издавање на другом форуму невладиних организација Пчињског округа, Врање, 22. новембар 2002.
5. *Др Небојша Човић, Издавање пред Северноатлантским саветом* (седиште НАТО-а), Брисел, 26. фебруар 2003.
6. *Документа о уласку ЗСБ у Сектор „Ц“ – Исток, Сектор „А“ и Сектор „Ц“ – Запад, Сектор „Д“ и Сектор „Б“*, Координационо тело СМ и Влада Р. Србије, Београд, 2003 – Прилог 6.

7. *Извештај о раду Координационог тела за период од 16. 12. 2000. до 31. 12. 2001. године*, СРЈ, Р. Србија, СБ, Влада Р. Србије, Координационо тело за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, Књига 1 и Књига 2, Београд, јануар 2001.
8. Милан Суботић, *Извештај о раду Координационог тела СМ и Владе Р. Србије у периоду од 2000. до 2003. године* (радни материјал).
9. ГШ ВСЦГ, *Ангажовање ВСЦГ у саставу ЗСБ при реализацији Програма за решавање кризе на југу Р. Србије*, Београд, октобар 2003.
10. Др Радојко Миловановић, *Решавање кризе на југу Србије – јуче, данас, сутра*, Координационо тело СМ и Владе Р. Србије, Београд, 7. јул 2003.
11. Др Радојко Миловановић, *Извештај о предузетим активностима Координационог тела на формирању мултиетничког полицијског елемента за рад у полицијским станицама Бујановац, Прешево и Медвеђа*, Координационо тело СМ и Владе Р. Србије за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, Београд, август 2003.
12. СМ СЦГ, Влада Р. Србије, *Закључци са састанка Координационог тела за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, одржаног дана 20. 02. 2002. године у згради СО Бујановац*, Координационо тело, Бујановац, 20. фебруар 2002.
13. СЦГ Министарство за одбрану, СМВС и ПО, Комисија за примену ВТС, *Извештај о раду Комисије за примену ВТС*, Београд, 14. октобар 2003.
14. Р. Србија, МУП, Команда жандармерије, *Извештај о раду*, Београд, 22. октобар 2002.
15. ГШ ВСЦГ, *Информација са састанка начелника ГШ ВСЦГ и команданти КФОР-а одржаног 17. 10. 2003. године*, Београд, 25. октобар 2003.
16. СМ и Влада Р. Србије, Координационо тело за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа, *Извештај о реализацији промотивних активности у општинама Бујановац, Прешево и Медвеђа у периоду од 2000–2003. године*, Београд, 25. октобар 2003.
17. Р. Србија, МУП, *Информација о стању и проблемима безбедности на подручју општина Бујановац, Прешево и Медвеђа у периоду од 2000–2003. године*, Куршумлија, 20. октобар 2003.
18. Севдаил Хусени, *Приоритети демократске реформе у општини Бујановац*, Бујановац, 24. јун 2003.
19. Координационо тело СМ Владе РС, *Извештај оперативне групе за реализовање пројекта укључивања етничких Албанаца у правосудне органе*, Врање, 2003.
20. Мешовита кризна група, *Крхки мир у јужној Србији – герилци у магли*, Бујановац, 2003.
21. *Roberto Montella*, ОЕБС Југ Србије, Концепцијски докуменат 2002–2003. године.

Заповест команданта ЗСБ
(Извод за улазак у сектор „Ц“ Исток)

- Новине у изради заповести и одредбе међународног ратног права којих се припадници ЗСБ морају придржавати у току операције –

... Одлучио сам: Поштујући Обавештење Команданта КФОР-а о намерама за улазак снага СР Југославије и Р. Србије у КЗБ Сектор „Ц“ (ИСТОК) и потписани Договор за тактичке операције снага СР Југославије које дејствују у КЗБ Сектор (ИСТОК), делом снага ОГ „ЈУГ“ јачине тактичке групе, у садејству са снагама Полиције извести операцију уласка и поседања Сектора „Ц“ (ИСТОК).

Са циљем: Распоредити јединице у додељеној зони, појачано обезбедити државну границу према Р. Македонији (по правилима граничне службе) и административну линију са КиМ-ом. По успостављању потпуне контроле територије, погодним борбеним распоредом и применом одговарајућих тактичких радњи и поступака створити услове за јачање међусобног поверења ЗСБ, становништва у зони операције и снага КФОР-а.

Осталим снагама наставити реализацију задатака на спречавању изненађења, ширења и преношења диверзантско-терористичких дејстава изван КЗБ.

Главне снаге за улазак и поседање груписати на јужном а помоћне на северном делу Сектора „Ц“ (ИСТОК).

Операцију извести у једној етапи у две фазе:

- У првој фази у трајању од 6 до 8 часова извршити улазак, претрес терена и опседање доминантних објеката.
- У другој фази успоставити потпуну контролу територије.

Оперативни поредак

- Снаге за улазак и поседање КЗБ (Сектор „Ц“);
 - Снаге за одбрану и затварање праваца који са КиМ-а изводе у зону одговорности;
 - Снаге за појачано обезбеђење ДГ према Р. Македонији;
 - Снаге за подршку;
 - Снаге за командовање и везу
- Готовост у 06.30 ч 14. 03. 2001. године...

... Придржавање одредби међународног ратног права

У току извршења задатака стриктно се придржавати одредби Међународног ратног и хуманитарног права а посебно:

– Међународне конвенције о Елиминацији свих врста дискриминације датиране 21. децембра 1965. године;

Међународног споразума о цивилним и политичким правима, датираног 16. децембра 1966. године;

Додатног протокола на Женевску конвенцију од 12. августа 1948. године, у вези заштите жртава не-међународних оружаних сукоба (протокол 11) датираног 6. јуна 1977. године;

– Конвенције против тортуре и другог суровог, нехуманог или понижавајућег третирања или кажњавања, датиране III децембра 1984. године;

Европске конвенције о култури и Конвенције за заштиту архитектонског наслеђа Европе, обе датиране 28. фебруара 2001. године.

Својим поступцима не провоцирати цивилно становништво, не уништавати и пљачкати њихову имовину, посебну пажњу посветити заштити санитарских возила, болница, верских објеката и културно-историјских споменика.

Према заробљеним лицима поступати крајње коректно. Забрањујем злостављање и малтретирање истих. Забрањујем дејства артиљерије и оруђа тешких калибара по насељеним местима.

Према починиоцима оваквих и сличних радњи биће предузете најригорозније мере кривичне и дисциплинске одговорности.

На основу споразума са КФОР-ом забрањена је употреба следећих средстава у КЗБ: тенкови, вишецевни бацачи ракета, противтенковска оруђа и навођени пројектили, опрема забрањена у ВЗБ и све врсте ПТ и ПП мина и мина изненађења.

Вучној и самосталној артиљерији је забрањен улазак у КЗБ, а употреба ових средстава за подршку дозвољена је само по претходном одобрењу КФОР-а.

У случају напада на припаднике ВЈ, угрожавања објеката и средстава одговорити најенергичније у складу са разрађеним поступцима ангажовања снага и употребе средстава ратне технике...

Здружене снаге безбедности СР Југославије

Правила понашања за борце

Правила борбе

- Борити се само против бораца.
- Нападајте само војне циљеве.
- Поштујте цивиле и цивилне објекте.
- Ограничите разарања искључиво на оно што захтева ваш задатак.
- Поштујте знак Црвеног крста. Он штити: рањенике, болеснике, медицинско особље, особље Црвеног крста, возила хитне помоћи, транспортне помоћи Црвеног крста, болнице, станице за прву помоћ и објекте Црвеног крста.

Поступак са рањеним противницима

- Покупите их са бојишта.
- Укажите им помоћ.
- Предајте их свом претпостављеном или најближој медицинској екипи.

- Поштујте медицинско особље и објекте.
- Штитите противничке рањенике и болеснике.
- Штитите цивилне чамце који спасавају рањенике.

Заробљени противници

- Поштедите их.
- Разоружајте их.
- Предајте их свом претпостављеном.
- Поступајте са њима хумано. Њихове породице морају бити обавештене о њиховом заробљавању.

Цивили

- Поштујте их.
- Поступајте хумано са онима који су у вашој власти.
- Штитите их од насиља. Одмазда и узимање талаца су забрањене.
- Поштујте њихову имовину, не оштећујте и не пљачкајте.

Међународно хуманитарно право

У време рата одређена правила морају се поштовати, чак и када је непријатељ у питању. Ова правила садржана су у четири Женевске конвенције из 1949. године и допунским протоколима уз ове Конвенције из 1979. године. Као потписник Женевске конвенције и њихових допунских протокола Југославија је обавезна да поштује ове међународне уговоре.

Женевске конвенције штите следеће категорије особа:

1. Рањене и болесне припаднике оружаних снага на бојишту и санитетско особље (Прва Конвенција).

2. Рањене и болесне припаднике оружаних снага на мору и бродоломнике (Друга Конвенција).

3. Ратне заробљенике (Трећа Конвенција).

4. Грађанска лица у власти непријатеља или на окупираним подручјима (Четврта Конвенција).

Члан 3. који је заједнички за све Четири Конвенције и обавезује на хумано поступање са свим особама које не учествују у сукобу или који то више не чине. Ово Правило нарочито забрањује нехумане поступке, узимање талаца, мучење и извршење смртне казне без суђења и налаже да се суђења морају одвијати уз све прописане гаранције.

Државе чланице Женевске Конвенције обавезују се да:

– Појединачно брину о рањеницима без обзира да ли се ради о пријатељима или непријатељима;

– Поштују физички интегритет, част и достојанство, породична права, морална и верска убеђења сваког појединца;

– Забрањује мучење и нељудске поступке;

– Извршење смртне казне без прописаног суђења, истребљење, узимање талаца, пљачкање и разарање цивилне имовине.

– Допуштају делегатима Међународног Комитета Црвеног крста да посећују заробљенике и воде разговор.